

Examenprogramma's Nederlands in de maak

'Het hele land kan met ons meekijken'

Een vakvernieuwingscommissie werkt aan geactualiseerde examenprogramma's voor vmbo, havo en vwo die de koers van het vak Nederlands voor jaren gaan bepalen. Drie betrokkenen vertellen hoe zij bijdragen aan deze herziening en lichten een tipje van de sluier op. "Samenhang, integratie, betekenis, daar gaat het ons om. Dit is dé kans om dat mogelijk te maken."

Tekst Suzanne Visser

Ga er maar aan staan. Een taal die tot de kernvakken in het voortgezet onderwijs behoort, waarvan een goede beheersing onmisbaar is en die ook nog eens de taal is waarin alle andere vakken op school onderwezen worden. Examenprogramma's Nederlands die nodig bij de tijd gebracht moeten worden, waarop tal van perspectieven bestaan. En een termijn van twee jaar om met doordachte en gedragen voorstellen voor nieuwe examenprogramma's te komen. Dat is in een notendop de opdracht en uitdaging waar de vakvernieuwingscommissie Nederlands voor staat.

Meer uitdagen

Het waarom van de herziening laat zich makkelijk uitleggen: het is hoog tijd. "Ik denk dat iedereen in het vakgebied het daarover eens is", zegt Folkert Kuiken, emeritus-hoogleraar Nederlands als tweede taal en meertaligheid die als procesregisseur het werk aan de examenprogramma's coördineert. "Op de universiteit merken wij al jaren dat de taalvaardigheid van studenten te wensen overlaat. Een vijfde van onze eerstejaars heeft een bijspijkerprogramma nodig en dit speelt in het hele vervolgonderwijs. Bereidt het vak Nederlands voldoende voor op wat je nodig hebt in je vervolgopleiding? Dat is de vraag."

Mara Rooijmans, leraar Nederlands aan het Stedelijk College Eindhoven en lid van de vakvernieuwingscommissie, denkt dat de lat omhoog kan. "We mogen leerlingen meer uitdagen. Ik geef Nederlands aan vmbo-tl-leerlingen en zij hebben meer in hun mars dan ze momenteel moeten laten zien. Om de huidige eindterm voor fictie te behalen bijvoorbeeld, is het niet eens verplicht dat ze een boek lezen. Dat vind ik zorgwekkend. Ook uit het oogpunt van gelijke kansen, want taal is belangrijk voor je toekomst."

Veel leraren kunnen bovendien hun visie op het vak onvoldoende kwijt, merkt Martine Wijngaarden, opleidingscoördinator Lerarenopleiding Nederlands aan de Hogeschool Rotterdam en lid van de advieskring die de vakvernieuwingscommissie bijstaat. "Er kan méér met het vak: meer integratie van vaardigheden, anders omgaan met fictie, taalbeschouwing betekenisvoller aanbieden. Zo leiden wij studenten in de lerarenopleiding ook op. Maar met de huidige examenprogramma's en methodes is dat lastig waar te maken."

Veel trots

Met de nieuwe examenprogramma's wil de vakvernieuwingscommissie hier verandering in brengen. "We doen ons uiterste best het vak zo te beschrijven dat leraren het met veel trots kunnen blijven onderwijzen", zegt Mara. "En dat leerlingen het met veel interesse kunnen volgen", vult

“Het hele land kan via de advieskring met ons meekijken”
(Folkert Kuiken)

Foto: Barbra Verbij ©

Folkert aan. “Dat jongeren weer meer gaan inzien waarom taal belangrijk is, dat taalbeschouwing interessant is, dat literatuur je veel kan brengen.” De commissieleden zijn inmiddels een jaar aan het werk. Ze begonnen gelijktijdig met een team dat de kerndoelen Nederlands voor het primair onderwijs, de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs actualiseerde. Een bewuste keus om tot doorgaande leerlijnen te komen, legt Folkert uit. De conceptkerndoelen Nederlands zijn inmiddels opgeleverd en worden in de praktijk op bruikbaarheid beproefd. Voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs geldt dat in opdracht van het

ministerie van OCW onder regie van SLO alle examenprogramma's op termijn worden herzien. Dat gebeurt op een vergelijkbare manier: een vakvernieuwingscommissie van leraren, vakexperts en curriculumexperts ontwikkelt in vijf stappen nieuwe examenprogramma's, van nabij gevolgd door een advieskring met vertegenwoordigers van alle partijen die er bij dat vak toe doen. Voor Nederlands zijn dat bijvoorbeeld de lerarenopleidingen, de vakvereniging Vereniging Leraren Levende Talen (VLLT) en de Taalunie. Maar ook toetsexperts van CvTE en Cito en mensen met specifieke kennis zoals Nederlands als tweede taal (NT2), die op afroep beschikbaar zijn. “Het hele land kan via de advieskring met ons meekijken”, zegt Folkert. De commissie wil niets liever, want de invulling die nu bedacht wordt, zal de koers van het vak voor jaren bepalen. Draagvlak is een voorwaarde.

Even sparren

De combinatie van commissie en advieskring werkt goed, zegt Mara: de vakvernieuwingscommissie heeft veel aan de feedback die zij krijgt. “Met vier vmbo-leraren, vier havo-vwo-leraren, vier vakexperts en twee curriculumexperts weten we veel, maar zeker niet alles. Pas nog vroegen we ons af of een bepaalde eindterm haalbaar

zou zijn voor leerlingen in vmbo-basis/kader. Die vraag gaan we via SLO voorleggen aan leraren vmbo-basis/kader.”

De advieskring reflecteert op alle tussenproducten die de vakvernieuwingscommissie oplevert, haalt feedback op in de achterban en gaat dan in gesprek met een delegatie van de vakvernieuwingscommissie. “Feedback geven wordt makkelijker naarmate de tussenproducten concreter worden”, zegt Martine, die bij het laatste tussenproduct als voorzitter van de advieskring optrad.

Van het eerste tussenproduct, de karakteristiek van het vak, vond de advieskring de abstractie lastig: het was moeilijk te beoordelen zonder de achterliggende gedachten van de vakvernieuwingscommissie te kennen. Zelf worstelde de commissie ook met die abstractie, zegt Mara: “Op anderhalf A4'tje moet je de kern van en visie op het vak neerzetten, met aandacht voor de verschillende schoolsoorten en leerwegen. Het is de kapstok die je nodig hebt om al het andere aan op te hangen. Maar in 950 woorden kun je lastig de schoonheid van het vak kwijt.”

Elkaar verstaan

Het tweede tussenproduct, een raamwerk met domeinen en subdomeinen, is al concreter. In lijn met de nieuwe kern-

Foto: Barbra Verbij ©

“We mogen leerlingen meer uitdagen. Taal is belangrijk voor je toekomst.” (Mara Rooijmans)

"Je werkt bij Nederlands in het hele onderwijs, po, vo en (v)so, aan dezelfde aspecten maar op een ander beheersingsniveau en met andere contexten."

(Martine Wijngaarden)

doelen komen er drie domeinen, vertelt Folkert: een over communicatie, een over taal en een over literatuur. "Dat past bij het onderscheid tussen taalbeheersing, taalkunde en letterkunde dat er van oudsher is in de Neerlandistiek." De drie domeinen worden uitgewerkt in zo'n zes tot tien subdomeinen, met in totaal ruim twintig eindtermen per examenprogramma. "Inhoudelijk proberen we echt de integratie van kennis en vaardigheden naar voren te laten komen."

Van de advieskring wilde de commissie weten of dit in het raamwerk voldoende zichtbaar was. "Dat vonden we lastig te zeggen", aldus Martine. "We hebben in de advieskring allemaal verschillende perspectieven en een uitgever kan onder bepaalde begrippen iets anders verstaan dan een leraar of een toetsexpert." Dat bracht de vakvernieuwingscommissie tot het besef dat er een gemeenschappelijke taal nodig is. Samen met het kerndoelenteam Nederlands en de vakvernieuwingscommissie moderne vreemde talen werd een begrippenlijst opgesteld. "Wat bedoelen we met taalverwerking? Gebruiken we de term fictie of literatuur? Als we in het hele onderwijs naar doorgaande leerlijnen willen, moeten we elkaar kunnen verstaan", vindt Folkert.

Doorpraten

Inmiddels is het werk goed opgeschooten en zijn de concepteindtermen in de maak. De advieskring heeft al naar een selectie gekeken en dat heeft tot goede gesprekken geleid. "Je werkt bij Nederlands in het hele onderwijs, po,

vo en (v)so, aan dezelfde aspecten, maar op een ander beheersingsniveau en met andere contexten", zegt Martine. "Wat dat betekent, daar moet je als vakvernieuwingscommissie en advieskring goed over doorpraten. In de advieskring merkten we bijvoorbeeld dat je niet meteen ziet: deze eindterm betekent voor een vmbo-leerling deze opdracht en voor een vwo-leerling deze opdracht. Daarom komen er straks voorbeelden bij de eindtermen: 'te denken valt aan...'"

De volgende stap in het proces is dat de vakvernieuwingscommissie met een complete set concepteindtermen komt, inclusief een voorstel voor de verdeling over het centraal en schoolexamen. In juni 2024 moet de hele set conceptexamenprogramma's er liggen, met een toelichtingsdocument zodat duidelijk is hoe alles is bedoeld. Daarna krijgen scholen de tijd om de examenprogramma's uit te proberen en worden op basis daarvan de programma's definitief gemaakt.

Overladen?

Een commissie die de ambitie heeft om Nederlands weer tot een vak te maken waar leraren trots op zijn en dat leerlingen met interesse volgen, loopt het risico met een overladen programma te eindigen. "Daar heeft de advieskring terecht voor gewaarschuwd", zegt Folkert. "Het is waar: we willen er heel wat in stoppen. Maar al die eindtermen staan niet los van elkaar, die moet je in samenhang aanbieden, zoals ze ook terugkomen in de maatschappij. Doe een bestelling in een restaurant en je bent bezig met lezen, luisteren én spreken. Samenhang, integratie, betekenis, daar gaat het ons om. Dit is dé kans om dat mogelijk te maken." Tegelijkertijd blijft de commissie goed kijken of de programma's uitvoerbaar blijven. Dat is ook de opdracht vanuit het ministerie van OCW. Wanneer vindt het drietal de conceptexamenprogramma's geslaagd? "Als mensen zien dat er bij de samenstelling echt op een andere manier naar het vak is gekeken. Ook als ze het op onderdelen zelf anders zouden hebben gedaan", zegt Martine. Dat laatste is onvermijdelijk, zegt Folkert: "We kunnen nooit iedereen in het land tevreden stellen. Maar we kunnen wél iets opleveren dat het vak Nederlands echt vernieuwt en gehoor geeft aan de problemen die nu worden ervaren. Programma's waarin de leerling centraal staat, en wat die leert en ervaart." Voor leraren met twijfels heeft Mara maar één advies: "Bezoek een van de bijeenkomsten van Levende Talen over de herziening en praat mee. Je zult merken: het vak gaat er echt anders uitzien." ■

In een notendop

Voor alle vijf schoolsoorten en leerwegen worden de examenprogramma's Nederlands geactualiseerd.

Dit gebeurt onder regie van SLO en in opdracht van het ministerie van OCW.

Het werk wordt gedaan door een vakvernieuwingscommissie van leraren, vakexperts en curriculumexperts.

De vakvernieuwingscommissie krijgt advies van organisaties, netwerken en andere experts die relevant zijn voor het vak.

Alle leraren kunnen meepraten via Levende Talen Nederlands: lerarennederlands.nl/actualisatie-examenprogramma/

Op de hoogte blijven? Meld je aan voor automatische updates op <http://www.actualisatie-examenprogrammas.nl/nederlands>